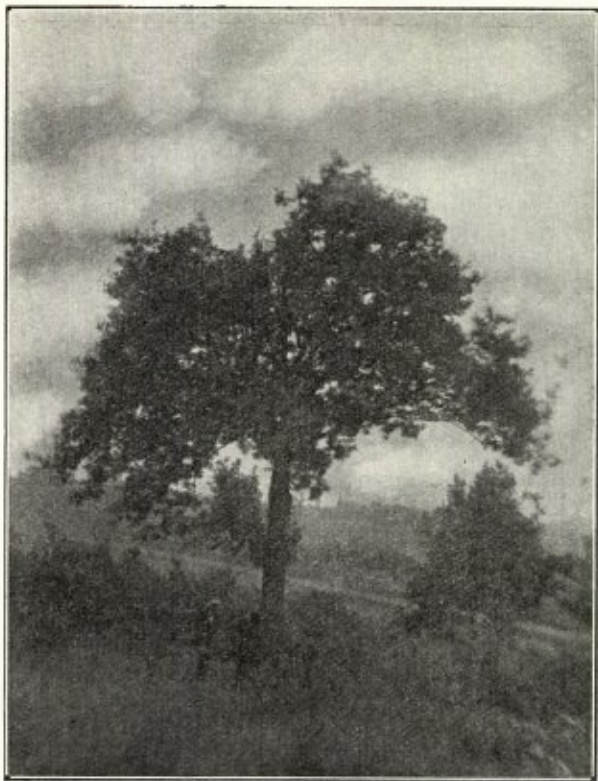

naar den Kollenberg deel te nemen, werden door den Voorzitter begroet en voorgesteld.

Dr. S. Birnie, President van de Rotterdamsche Club sprak een woord van dank voor de hartelijke ontvangst en aangename kennismaking.

De excursie verliep eveneens naar wensch. De prachtige omstreken, de mooie vergezichten, brachten menig excursionist in verrukking.

Botanisch viel tijdens de excursie weinig op te merken.

Het entomologisch gedeelte leverde evenmin veel op.

Dr. Willems bracht een larve van den oliekever en een mooie pop van het geaderde witje (*Aporia crataegi*) uit Ruhrberg bij de Urftalsperre. Er vlogen wat witjes en vossen, een enkele koninginpage en wat distelvlinders, waarvan één zich na veel moeite door den heer Caselli liet vangen. Dit exemplaar vormde met een *Larentia ferrugata* en een rups van den graswortelvlinder (*Hadena monoglyphica*), door den heer Geurts gevonden, de eenige buit.

Bij den houtzaagmolen te Ophoven werden wat houtwespen waargenomen, die zich niet lieten vangen.

Bovenop den Kollenberg gaf de heer v. Rummen een uitvoerige geologische verklaring van 't panorama.

Door Pater Schmitz en enkele andere leden werd de op een afgelegen gedeelte van den Kollenberg staande eikeboom bezocht, waarin zich het in 1915 ontdekte nest van *Camponotus* bevindt, dat nog steeds het eenigst in Nederland bekende is. De mieren waren in volle activiteit. Merkwaardig was, dat aan den voet van den boom en juist daar, waar de mieren door het gras liepen, ook een

ontvleugeld wijfje van de Roode boschmier (*Formica rufa piniphila*) werd aangetroffen. Waarschijnlijk was het na de huwelijksreis geheel toevallig daar terecht gekomen. Of zou deze koningin getracht hebben, zich met *Camponotus* te associëren, om een nieuwe *rufa*-kolonie te stichten?

Nadat de deelnemers zich in Sittard wat hadden verfrist, werd de excursie ontbonden.

ERRATA.

De eerste aflevering van den loopenden jaargang is (aan de binnenzijde) abusievelijk gedaan 30 Januari 1930, lees 1931.

In het artikel van Dr. Franssen gelieve men de volgende fouten te verbeteren:

Afl. 3 blz. 47 2e kol. regel 7 v. b. staat 20 cm, lees 1 cm.

regel 18 en 19 v. o. de woorden: „in de buurt van Gedangan” vervallen.

Afl. 4 blz. 57 regel 40 v. o. staat *Apis Skor.* lees *Apis L. sensu Skor.*

blz. 58 1e kol. reg. 4 v. b. staat Gleuf en prothorax, lees Gleuf op prothorax.

NIEUWE VONDSTEN VOOR DE MIEREN-FAUNA IN DE OMGEVING VAN NIJMEGEN.

In aansluiting met de myrmecologische mededeeling van den Eerw. Heer A. Raignier S. J., in het Maart-nummer van dit Maandschrift, wil ik hier twee voor Nederland zeldzame vondsten vermelden, eveneens gedurende den jongsten zomer in Nijmegen's omgeving gedaan, nl. een nest van *Strongylognathus testaceus*, de geelroode sabelmier, en een exemplaar van *Camponotus ligniperda*, de rosmier.

Met de amazonemier (*Polyergus rufescens*) is de sabelmier in Nederland de eenige mierensoort met sabelkaken en daarom een hoogst interessant studieobject. Wanneer men echter bij haar dat sterk-ontwikkelde slavenjagersinstinct zou verwachten, waardoor een *Polyergus*-kolonie voor den experimenteerenden bioloog zulk een begeerenswaardig bezit wordt, kwam men bedrogen uit. Want het degeneratie-proces, bij *Polyergus* al te observeeren in de onmacht zich zelf te voeden en de daaruit volgende absolute afhankelijkheid van de slaven, is bij de sabelmier in een veel verder stadium. Onze *Strongylognathus testaceus* houdt heelemaal geen slavenjachten meer. Bij enkele Zuid-Europesche en Afrikaansche soorten vindt men nog de laatste resten van het roofinstinct. Zoo houdt *Strong. afer* nog weinige slaventochten; Forel observeerde een tocht van de Zwitsersche *Strong. Huberi*, maar hier verloren de roovers veel ♂♂, wat bij *Polyergus* nooit voorkomt.

Hoe komt dan de Nederlandsche *Strong. testaceus* aan die groote macht van slaven? De verhouding met hun slaven, *Tetramorium caespitum*, de kleine grasmier, was in het door mij gevonden nest ongeveer een op tien. E. Wasmann S. J. veronderstelt een primaire alliantie van *Tetramorium* ♀ en *Strong. testaceus* ♀ onmiddellijk na de paringsvlucht op grond van het feit dat hij in de nesten van *Strong.* ook de *Tetramorium* ♀ vond. De meerderheid der grasmiertjes verklaart hij dan uit den grooteren omvang van de *Tetramorium* ♀, die dus ook meer eieren kan produceeren.

Het nest van Nijmegen bevatte vele gevleugelde koninginnen van de sabelmieren, maar wijfjes of mannetjes van de grasmieren waren niet te zien, ook geen broed, wat ook kan verklaard worden uit den ver gevorderden tijd, n.l. 15 October.

Door een gelukkige vergissing zocht mijn medewerker uit het meegenomen materiaal alleen de sabelmieren uit en liet de grasmieren los; noodgedwongen sloot ik daarom de *Strong.*-kolonie aan met een totaal vreemde *Tetramorium*-kolonie in een gipsnest. Wat gebeurde nu tot mijn verbazing?

Onmiddellijk, zonder slag of stoot, volgde een versmelting van beide kolonies! Ligt hier misschien een andere verklaring voor het ontstaan der gemengde grasmier-sabelmier-staten?

Naar men zegt, kan de sabelmier zelfstandig voedsel opnemen; maar voor zoover ik heb kunnen nagaan aten zij zelf niet; de grasmieren zag ik geregeld bij de suiker, arbeidsters en koninginnen, de sabelmieren nooit; wel werden zij door de grasmieren gevoederd.

Jammer genoeg, stierven de zeldzame diertjes vrij gauw, zoodat ik mijn onderzoek moest verdragen tot den komenden zomer.

Voor Nederland is *Strongylognathus testaceus* nog zeer zeldzaam. E. Wasmann S. J. vond een kolonie bij Exaeten (L.); Dr. A. Stärke ontdekte een kolonie in de Soesterduinen; maar bij mijn weten zijn dit de eenige vindplaatsen, zoodat de vondst bij Nijmegen wel merkwaardig mag heeten. Het nest bevond zich in een droge heidestreek, op een heet-beschenen berm onder een grasplag. Er was geen bovenbouw.

Nog een andere vondst toont den rijkdom van Nijmegen's mierenfauna. Op den 17en September, bij koud en regenachtigweer, vond de Eerw. Heer J. de Kort S. J. een exemplaar van *Camponotus ligniperda* Latr. Kenmerkende eigenschappen voor deze species zijn de donkerroode kleur van thorax, schubje, basis van het achterlijf en dijen; verder is de mier geheel zwart.

Voor Nederland is de rosmier uiterst zeldzaam; volgens mededeeling van Dr. H. Schmitz werd een nest gevonden bij Watersleijde (nabij Sittard); losse koninginnen werden gevangen bij Venlo en Arnhem.

Het exemplaar van Nijmegen is een arbeidster en al is het niet onmogelijk dat het insect bij toeval tusschen hooi of hout uit het bergland van Duitschland of België is geïmporteerd — *Camponotus* komt daar vrij veelvuldig voor —, ik acht het waarschijnlijker dat in de buurt een kolonie

der rosmieren nestelt. Tot nu toe hadden mijn nasporingen nog geen resultaat. Hopelijk zullen de warme maanden meer succes brengen!

Cuyk aan de Maas.

C. N. M. KORTMANN.

* * *

De Redactie wil er hier even op wijzen, dat ook reeds vroeger herhaaldelijk werkers van *Camponotus ligniperda* in Nederland gevonden zijn, niet alleen bij Sittard maar ook elders. Dr. D. L. Uyttenboogaart schrijft ons daaromtrent d.d. 17. 6. 1931:

„Ten aanzien van *Camponotus ligniperda* kan ik U het volgende mededeelen. In 1917 heb ik te Eerbeek meerdere arbeidsters gezien, doch het nest niet kunnen vinden. Later heb ik te Hatert, bij Nijmegen, nog een arbeidster gezien. Van beide vindplaatsen bevinden zich, als ik mij niet vergis, exemplaren in de collectie van Dr. J. Th. Oudemans”.

ORTHOPTERA NEERLANDICA.

Aanvullingen en verbeteringen IV ¹⁾

door C. Willemse.

(Vervolg).

Ectobius Panzeri Steph.

1835. *Ectobius panzeri* Stephens, Ill. Brit. Entom.

1838. *Blatta ericetorum* Wesmael, Bull. Ac. Brux. Deze soort is de kleinste der bekende *Ectobius*-soorten.

Oothecae met diepe langsgroeven. Fig. 6.

Fig. 6. *Ectobius Panzeri* Steph. ♂. Abdomen van boven met klieragroef. Naar Ramme.

In ons land zijn de volgende vindplaatsen bekend.

Prov. Gelderland: Nunspeet, Ede, Putten, Heerde, Apeldoorn, Dieren, Bennekom.

Prov. Utrecht: Leersum.

Prov. Noord-Holland: Bloemendaal, Wijk aan Zee.

Prov. Zuid-Holland: Scheveningen (waarschijnlijk langs de geheele duinen voorkomend).

Prov. Noord-Brabant: Asten.

Prov. Limburg: Well, Blerik.

Ectobius lividus Fabr.

Bij het ♂ zijn de voorvleugels ongevekt; de achtervleugels goed ontwikkeld. Bij het ♀ reiken de toegespitste voorvleugels even voorbij den top van het achterlijf; meestal ongevekt, soms met